

ενδεικτικές απαντήσεις
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
& ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ &

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Ήθικά Νικομάχεια, Β 1, 7-8 / Β 3, 1-2

A1. α. & β

1. Ο Επιμηθέας σκόπιμα αφήνει τον άνθρωπο χωρίς εφόδια. : ΛΑΘΟΣ
(Λαθών καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα λοιπὸν δὴ ἀκόσμητον ἔτι αὐτῷ ἦν τὸ ἀνθρώπων γένος, καὶ ἡπόρει ὅτι χρήσαι το)
2. Ο Προμηθέας έρχεται να ελέγξει τη διανομή των εφοδίων. : ΣΩΣΤΟ
(έρχεται Προμηθεὺς ἐπισκεψόμενος τὴν νομήν)
3. Ο Προμηθέας προβληματίζεται για το πώς θα σώσει τον άνθρωπο. : ΣΩΣΤΟ
(Ἄπορίᾳ οὖν σχόμενος ὁ Προμηθεὺς ἦντινα σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ εὔροι)
4. Η είσοδος στην ακρόπολη του Δία επιτρέπεται στον Προμηθέα. : ΛΑΘΟΣ
(Τῷ δὲ Προμηθεῖ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἰκησιν οὐκέπι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν -πρὸς δὲ καὶ αἱ Διὸς φυλακαὶ φοβεραὶ ἥσαν-)
5. Μετά την παρέμβαση του Προμηθέα ο άνθρωπος αποκτά αφθονία αγαθών. : ΣΩΣΤΟ
(τέχνην τὸν Ἡφαίστου καὶ τὴν ἄλλην τὴν τῆς Ἀθηνᾶς δίδωσιν ἀνθρώπῳ, καὶ ἐκ τούτου εύπορία μὲν ἀνθρώπῳ τοῦ βίου γίγνεται)

Μονάδες 10

- B1.** Όπως φάνηκε από τη συμφωνία των δύο Τιτάνων στην προηγούμενη ενότητα, τη διανομή των φυσικών εφοδίων στα ἄλογα όντα ανέλαβε ο απερίσκεπτος, όπως δηλώνει και τ' όνομά του (ἐπὶ + μῆδος = φροντίδα), Επιμηθέας. Σ' αυτή την αποστολή με μεγάλη προσοχή (με τη μέθοδο της αποκλειστικής διάξευξης για την τήρηση συμμετρικών αναλογιών), κάλυψε τελεολογικά το φυσικό νόμο της αναπλήρωσης, για να καλυφθεί μια αδυναμία από μια ικανότητα, προκειμένου να μπορέσουν όλα τα όντα να κρατηθούν στη ζωή, όταν ανέβουν στην επιφάνεια της γης.

Στη συγκεκριμένη ενότητα φαίνεται η ισορροπία δυνάμεων στα ἄλογα όντα (ἔμμελῶς πάντων ἔχοντα), κυρίως μέσα από την οπτικοακουστική εικόνα (ἔμμελῶς) και την παρομοίωση του ζωικού βασιλείου με τέλεια μουσική ορχήστρα, σε πλήρη αντιδιαστολή με την απόλυτη εγκατάλειψη του ανθρώπου κυριολεκτικά αφημένου στη

μοίρα του (γυμνὸν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄοπλον καὶ ἀστρωτον). Με το επίθετο «ἀκόσμητον» νοείται αυστηρά η ἔλλειψη βιολογικού οπλισμού του ανθρώπινου γένους για την επιβίωσή του, καθώς υπονοείται πως ήδη από το αρχικό στάδιο διάπλασής του ο άνθρωπος διαθέτει ένα σημαντικό εφόδιο, το λόγο, με τη διττή του σημασία. Δεν θα μπορούσε, επομένως, ο Επιμηθέας να μοιράσει μόνο φυσικά εφόδια (τρίχωμα, σκληρό δέρμα, οπλές κ.ά.) στον άνθρωπο· ως αντιστάθμισμα, ωστόσο, των παραπάνω θα έπρεπε να επινοήσει κάποιο άλλο εφόδιο, για να τεθεί στη συνέχεια ως πρόβλημα προς λύση στον προνοητικό Προμηθέα.

Η επιπολαιότητα αυτή του Επιμηθέα (ἄτε δὴ οὐ πάνυ τι σοφὸς ὁν ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλλα) ήταν απολύτως αναμενόμενη από την αντιστροφή οόλων των δύο Τιτάνων. Αποσυμβολίζοντάς την, ο Πρωταγόρας εξοικονομεί την προώθηση του μύθου, προβάλλοντας πως η φύση με τα εκτελεστικά της όργανα κάνει οικονομία δυνάμεων· στη φύση όλα εξυπηρετούν ένα σκοπό, αλλά δεν αποκλείεται το λάθος, το τυχαίο, αυτό που σε λίγο η ίδια – με την ευεργετική παρέμβαση του Προμηθέα – θα αποκαταστήσει για την τήρηση συμμετρικών αναλογιών.

Μονάδες 10

B2. Με τον όρο «ἔντεχνον σοφίαν» νοούνται οι υλικο-τεχνικές γνώσεις της Αθηνάς, με τις οποίες ο άνθρωπος εξασφαλίζει τις βιοτικές του ανάγκες και αντιμετωπίζει τα όποια πρακτικά προβλήματα, κάνοντας την καθημερινότητά του ευκολότερη και καλύτερη και καλύπτοντας έτσι την ανεπάρκειά του σε φυσικά όπλα. Όπως αναφέρει το σχολικό εγχειρίδιο, πρόκειται για τη σοφία που εμπεριέχει την τέχνη, την σοφία που συμπορεύεται με την τέχνη. Αρχικά η έννοια της σοφίας έχει κυρίως να κάνει με τη δεξιότητα και την εμπειρία σε κάποια τέχνη, την αρχιτεκτονική, τη γλυπτική, τη μεταλλουργία, την ιατρική κλπ. Ο προσδιορισμός «ἔντεχνος» επιτρέπει στον Πρωταγόρα να διευκρινίσει επομένως ότι αυτού του είδους τη σοφία εννοεί, και όχι αυτή που συνδέουμε με τη γνώση των επιστημών και τη φιλοσοφία.

Αυτές από μόνες τους δόμως δεν μπορούν να αποβούν χρήσιμες (άμηχανον γάρ ήν ἀνευ πυρὸς αὐτὴν κτητῆν τῷ ή χρησίμῃ γενέσθαι)· μόνο σε συνδυασμό με την «ἔμπυρον τέχνην» του Ηφαίστου, δηλαδή με την υλικοπρακτική εφαρμογή, μπορούν να αποβούν ευεργετικές για τον άνθρωπο. Αυτός ο συγκερασμός των πρακτικών γνώσεων του Ηφαίστου καὶ των καθαρά θεωρητικών της Αθηνάς, η αρμονική σύζευξη θεωρίας καὶ πράξης είναι η βάση ανάπτυξης ενός προηγμένου υλικο-τεχνικού πολιτισμού (εύπορία). Για αυτόν άλλωστε το λόγο οι δύο θεοί κατοικούν στο ίδιο ανάκτορο, έχουν κοινό ναό στην Αγορά της αρχαίας Αθήνας, λατρεύονται συχνά σε κοινές λατρευτικές τελετές (Απατούρια, Χαλκεία) και η ίδια η Αθηνά ήταν παιδαγωγός του Εριχθονίου, του γιου του Ηφαίστου. Προβάλλεται έντονα η θεϊκή προέλευση των δώρων του Προμηθέα προς τον άνθρωπο, απ' όπου

ακριβώς προκύπτει η μεγάλη αξία των ιδιοτήτων του ανθρώπου που αντιπροσωπεύουν ένα ανώτερο στάδιο πολιτισμού, παρόμοιο με το θεϊκό.

Ακόμη πιο σημαντική είναι όμως η **πολιτική τέχνη**, το απαραίτητο συστατικό της πολιτικής οργάνωσης μιας κοινωνίας. Δεν θα μπορούσε να φυλάσσεται σε κάποιο άλλο σημείο από το παλάτι του πατέρα θεών και θνητών. Με δεδομένο ότι οι θεοί του Ολύμπου πλάστηκαν από τους αρχαίους Έλληνες ανθρωπομορφικά και ανθρωποκεντρικά, η κατοικία τους εύχε την ίδια μορφή με αυτή των ανθρώπων· το ανάκτορο του Δία διέθετε κάτω πόλη και ακρόπολη. Εκεί, στο πιο ψηλό και απόκομμο σημείο, άγρυπνοι φρουροί (το Κράτος και η Βία) φύλασσαν συνεχώς την πολιτική αρετή. Είναι, επομένως, πολύ δύσκολη, αλλά και βαρυνσήμαντη η διαδικασία πολιτικής οργάνωσης. Σε αυτό το υψηλό και απρόσιτο σημείο δεν μπόρεσε να πλησιάσει αθέατος ο Προμηθέας, για να μην δοθεί αυτή τη στιγμή, κατά τη φάση της δημιουργίας του ανθρώπου, η πολιτική αρετή (και να δοθεί υστερόχρονα ως δυνατότητα σε όλους στην επόμενη φάση του μύθου από τον ίδιο το Δία).

Μονάδες 10

B3. α) Σωστό, β) Σωστό, γ) Λάθος, δ) Σωστό, ε) Λάθος

Μονάδες 10

B4. **είμαζμένη** : μερίδιο
έξιέναι : εισιτήριο
έσχε : σχήμα
κλέπτει : κλεψύδρα
λαθών : λήθη

Μονάδες 10

B5. Και στα δύο κείμενα είναι **ευεργετική** η παρέμβαση του Προμηθέα για το ανθρώπινο γένος, καθώς δωρίζει τη φωτιά, πολύτιμο - και μέχρι τότε αποκλειστικά θεϊκό κτήμα - στον άνθρωπο, αλλά και άλλα στοιχεία του τεχνικού πολιτισμού. Είναι εμφανής, λοιπόν, η **αισιόδοξη οπτική** για τη φύση και την πορεία του ανθρώπου στο χρόνο (σε αντίθεση με την κατιούσα πορεία της ανθρώπινης εξέλιξης του Ησιόδου στη Θεογονία).

Αρχικά, στην τραγωδία του Αισχύλου ο Τιτάνας τονίζει με καμάρι ότι ο ίδιος είναι δωρητής (στ. 476-477: *Με τη συνέχεια ... σκαρφίστηκα*) κάθε λογικής και τεχνικής δεξιότητας του ανθρώπου, συμπεριλαμβάνοντας σε αυτές ακόμη και την τέχνη της μαντείας (στ. 484) (πέραν της φαρμακευτικής, της μεταλλουργίας κλπ). Δεν γίνεται βέβαια καμία αναφορά στην πολιτική οργάνωση των ανθρώπινων κοινωνιών. Εντύπωση προξενούν και οι δύο τελευταίοι στίχοι (στ. 505-506) : ο Προμηθέας τονίζει ότι οι άνθρωποι οφείλουν ευγνωμοσύνη στον ίδιο, και προφανώς όχι στο Δία. Διαφαίνεται έτσι η αρχική πρόθεση του Τιτάνα,

δηλαδή η εναντίωση στην τυραννικότητα του Δία μέσω της δωρεάς της φωτιάς στον άνθρωπο και των χρήσιμων οδηγιών από την πλευρά του για το πώς αυτές να αποβούν χρήσιμες.

Από την άλλη, ο Προμηθέας του Πρωταγόρα προβαίνει στην κλοπή, για να αποκαταστήσει την αβλεψία του Επιμηθέα, για να αποκαταστήσει σε τελική ανάλυση το αδιέξοδο που προκάλεσε ο αδερφός του. Δωρίζει, λοιπόν, στον άνθρωπο τις τεχνικές δεξιότητες -όχι όμως a priori- μαζί με τη φωτιά, θέτοντας έτσι τη βάση του υλικοτεχνικού πολιτισμού (κλέπτει ... δωρεῖται άνθρωπω/ εύπορία μὲν άνθρωπῳ τοῦ βίου γίγνεται). Ο Προμηθέας υφίσταται την οργή του Δία, επειδή προσπάθησε να διορθώσει τα λάθη του Επιμηθέα (κλοπῆς δίκην μετῆλθεν) και υπό την πίεση του χρόνου που είχε καθορίσει η μοίρα (ήδη δὲ καὶ ἡ είμαρμένη ἡμέρα παρῆν).

Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι οι τεχνικές γνώσεις παρουσιάζονται ως απόρροια μιας **συγκεκριμένης παρελθοντικής στιγμής** (όπως οι δέκα εντολές δόθηκαν από το Μωυσή στον άνθρωπο) και **όχι ως αποτέλεσμα σταδιακών και μακροχρόνιων ποοσπαθειών** στην ιστορία του ανθρώπου. Θα πρέπει να αποσυμβολίσουμε την παρέμβαση του Προμηθέα και να τη δούμε ως φάση της εξέλιξης (ΦΑΣΗ ΠΡΟΜΗΘΕΑ), κατά την οποία πραγματοποιούνται η γένεση των τεχνών και ο σχηματισμός των ποώτων κοινωνιών. έτσι, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την επιβίωση του ανθρώπου και την προσαρμογή του στο φυσικό περιβάλλον. Κατά τον Αύγ. Μπαγιόνα ο Προμηθέας κλέβοντας τη φωτιά, αψηφώντας τις άλογες και αυθαίρετες αποφάσεις του Δία, εκφράζει και ενισχύει την ορθολογική πίστη του ότι ο άνθρωπος μπορεί με τη γνώση να κυριαρχήσει στη φύση, να την αλλάξει και να καλυτερέψει τη ζωή του.

Μονάδες 10

¤ ΑΛΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ¤

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ *Κυνηγετικός, 13. 1-5*

Γ1. «Εγώ λοιπόν δεν είμαι ειδικός, ωστόσο γνωρίζω ότι καταρχάς το σημαντικότερο είναι το να διδάσκεται (κανείς) από την ίδια του τη φύση την αρετή, ενώ κατά δεύτερο λόγο (το να διδάσκεται) από όσους πραγματικά (ή: όντως) γνωρίζουν καλά κάτι σωστό σε μεγαλύτερο βαθμό παρά από όσους κατέχουν την τέχνη της εξαπάτησης (ή: παραπλάνησης). Ισως λοιπόν μιλάω με τρόπο όχι σοφιστικό· ούτε αυτό επιδιώκω άλλωστε.»

Μονάδες 10

Γ2. Ο Ξενοφών διατυπώνει σοβαρές επικρίσεις για την επιρροή που ασκούν οι σοφιστές στους νέους. Αρχικά, επισημαίνει ότι δεν οδηγούν τους νέους στην αρετή (ότι φασὶ μὲν ἐπ' ἀρετὴν ἄγειν οἱ πολλοὶ τοὺς νέους, ἄγουσι δὲ περὶ τούναντίον). Ασχολούνται με ανούσια θέματα (ἀλλὰ περὶ μὲν τῶν ματαίων πολλὰ αὐτοῖς γέγραπται), οδηγώντας τους νέους σε μάταιες

απολαύσεις (ἀφ' ὃν τοῖς νέοις αἱ μὲν ἡδοναὶ κεναι). Οι νέοι, λοιπόν, χρονοτριβούν σε ανώφελες σπουδές (διατρίβειν δ' ἄλλως παρέχει τοῖς ἐλπίσασί τι ἐξ αὐτῶν μαθήσεσθαι), ενώ οι σοφιστές διδάσκουν σε εξεζητημένο ύφος, για να αποκρύψουν την κενότητα των λόγων τους (Μέμφομαι οὖν αὐτοῖς τὰ μὲν μεγάλα μειζόνως περὶ δὲ ὃν γράφουσιν, ὅτι τὰ μὲν ὄγκατα αὐτοῖς ἐξήτηται, γνῶμαι δὲ δρθῶς ἔχουσαι, αἷς ἂν παιδεύοιντο οἱ νεώτεροι ἐπ' ἀρετήν, οὐδαμοῦ).

Μονάδες 10

Γ3. α) **ἄνδρα :** ἄνδρας
γράμματα : γράμμα

ὄντιν' : οὗστινας
ὦν : οὗ

β) **έωροάκαμεν :** ἵδωμεν
ἐποίησαν : ποιήσωσιν
παρέχονται : παράσχωσιν

Μονάδες 10

Γ4. α) ΥΠΟΘΕΣΗ : εἰ καλῶς ἔχοιεν (εἰ + ευκτική)
ΑΠΟΔΟΣΗ : ὀνόματα μὲν γὰρ οὐκ ἄν παιδεύσει (δυνητική ευκτική).
Ο υποθετικός λόγος δηλώνει την απλή σκέψη του λέγοντος.
Για να δηλώσει το προσδοκώμενο, θα πάρει την εξής μορφή :

ΥΠΟΘΕΣΗ : **ἔὰν / ἄν** καλῶς **ἔχωσιν** (υποτακτική)
ΑΠΟΔΟΣΗ : ὀνόματα μὲν γὰρ **οὐ παιδεύσει** (οριστική Μέλλοντα) (ή: **οὐκ ἄν παιδεύσει** (δυνητική ευκτική, μελλοντική έκφραση)).

β) **πολλὰ αὐτοῖς γέγραπται :** αττική (παθητική) σύνταξη (το ρήμα δεν συμφωνεί στον αριθμό με το πληθυντικό ουδέτερο υποκείμενό του).

Μετατροπή παθητικής σύνταξης σε ενεργητική :
πολλὰ αὐτοὶ γεγράφασιν.

Μονάδες 10